

KINNITATUD
Keskkonnaameti
21.11.2023
korraldusega nr 1-3/23/636

Koikküla loodusala kaitsekorralduskava

Eremitpõrnikas. Maila Moor

Keskkonnaamet 2023

Sisukord

1. Ala iseloomustus	3
1. Uuritus ja seire	5
2. Kaitseväärtused ja kaitse eesmärgid	7
3. Kavandatavad kaitsekorralduslikud tegevused	9
Kasutatud andmeallikad	10

1. Ala iseloomustus

Koikküla loodusala on moodustatud kahe ohustatud putukaliigi, männisinelane ja eremiitpõrnikas, kaitseks. Eesmärgi saavutamiseks on vaja tagada potentsiaalsete haudepuude säilimine. Aktiivseid meetmeid looduslal ei kavandata.

Kaitstavate alade nimed	Männisinelase püselupaik (KLO3000079), Eremitpõrnika püselupaik (KLO3000056)
Loodusala nimi	Koikküla loodusala (RAH0000245)
Pindala	3,5 ha
Asukoht ja piirid	https://register.keskkonnaportaal.ee/register/internationally-important-area/8953113
Kaitsekord	„Männisinelase ja eremiitpõrnika püselupaikade kaitse alla võtmine ja kaitse-eeskiri” https://www.riigiteataja.ee/akt/13299662?leiaKehiv ja Looduskaitseadus § 30 ja 50 https://www.riigiteataja.ee/akt/129062022007?leiaKehiv
Koostaja nimi	Reet Reiman
Koostamise aasta	2023
Kaitsekorralduskava koostamise kord	„Kaitsekorralduskava koostamise ja kinnitamise kord ning kaitsekorralduskava kinnitaja määramine” https://www.riigiteataja.ee/akt/104112022001

Kaitsekorralduskava annab soovitusel kaitstava ala valitsejale kaitse eesmärkide saavutamise parimatest viisidest, kuid ei loo õigusi ega kohustusi kolmandatele isikutele.

Koikküla loodusala KKK on koostatud tähtajatult. Kava vaadatakse üle ja uuendatakse põhjendatud juhtudel kaitseväärtuste kaitse tagamise eesmärgil lähtuvalt tulemuslikkuse hindamise või uue inventuuri andmetest.

Kasutatud lühendid, mõisted ja selgitused

MO – maaomanik

KE – kaitse-eeskiri

Kaitseväärtus – kaitse-eeskirjas nimetatud kaitstav loodusväärtus (kaitse-eesmärk)

Kaitse eesmärk – kaitseväärtuse soovitud seisund

KeA – Keskkonnaamet

KAUR – Keskkonnaagentuur

KKK – kaitsekorralduskava

KOV – kohalik omavalitsus

LKS - looduskaitseseadus

KA – kaitseala

LKA – looduskaitseala

MKA – maastikukaitseala

RP – rahvuspark

HA – hoiuala

PEP – püsielupaik

LoD – loodusdirektiiv (käsitleb ohustatud elupaikade ning loodusliku loomastiku ja taimestiku kaitsepõhimõtteid)

LiD – linnudirektiiv (sätestab liikmesriikide õigused ja kohustused loodusliku linnustiku kaitseks ja kasutamiseks)

LoA – loodusala (loodusdirektiivi I ja II lisas nimetatud elupaigatüüpide või liikide kaitseks asutatud ala)

LiA – linnuala (linnudirektiivi I lisas nimetatud linnuliikide ja I lisast puuduvate rändlinnuliikide elupaikade kaitseks asutatud ala)

PLK – poollooduslik kooslus

RMK – Riigimetsa Majandamise Keskus

EELIS – Eesti Looduse Infosüsteem

SKV – sihtkaitsevöönd

PV – piiranguvöönd

SDF – Natura standardandmebaas

Säilitamine – olemasolevate väärtuste säilitamine (seisund ei muutu halvemaks, säilitamine ei tähenda seda, et seisund peab jääma samaks) (looduslik areng)

Seisundi parendamine – arvestatava esinduslikkusega (C) elupaikade seisundi parendamine (kraavide sulgemine, looduslikule arengule jätmine jms)

Taastamine – tegevused, mis on seotud olemasolevate, kuid halvenenud struktuuriga elupaikade taastamisega (näiteks PLKd, sood)

Kujunemise potentsiaal – SKV-s potentsiaal tulevikus elupaikade kujunemiseks potentsiaalsete elupaikade arvelt.

1. Uuritus ja seire

Inventuurid ja uuringud

Eremiitpõrnika leiuandmed Eestis on valdavalt laekunud juhuslikult erinevate välitööde tulemusel. Kõik senised teadaolevad eremiitpõrnika esinemiskohad paiknevad Valgamaal Koiva jõega piirnevatel aladel. Sellest piirkonnast pärinevad ka viimase paarikümne aasta vältel tehtud juhuvaatlused¹.

Viimane kinnitatud vaatlus Koikküla vahtraalleel pärineb aastast 2020, kui märgiti, et leiukoht on arhiveeritud 2020, kuid hiljem on alalt tuvastatud potentsiaalseid haudepuid. See potentsiaalne elupaik on astmelauana eraldatud elupaikade vahel.

Männisinelase püsielupaiga alal ei ole teadaolevalt uuringuid ja inventuure läbi viidud.

Riiklik seire.

Eremiitpõrnika liigi tegevuskava järgi ei ole liik riikliku seire objekt. Männisinelase osas Koikkülas riiklikku seiret ei tehta.

Inventuuride ja uuringute vajadus

Koikküla loodusala kirjelduses² on märgitud, et ala moodustub teeäärsetest puude alleest. Mitmekesine ja vanade puudega allee on heaks elupaigaks männisinelasele ja eremiitpõrnikale. Ning kuigi eremiitpõrnika haudepuid on vähe, siis männisinelase levikuvõimalused on alal head. Männisinelast ja eremiitpõrnikat ohustab surnud puude kõrvaldamine alleest.

Männisinelase kaitse tegevuskava eelnõus³ on märgitud, et 2005. a loodud püsielupaik (kaseallee) sai osaliselt kahjustada juba 2005. a jaanuaritormis ja sellele järgnenud teehooldustööde käigus, kui kõrvaldati n-ö ohtlikud puud. 2016. a juulitormi tagajärjel on männisinelase püsielupaik täielikult hävinud. Erinevaid 2017. ja sellele järgnevate aastate ortofotosid võrreldes on näha, kuidas juba 2017. a sügiseks on piirkonda tekkinud väga suured lagedad alad, sh on lage ka männisinelase püsielupaiga ala. 2023. a seisuga on männisinelase püsielupaiga alal valdavalt loodusliku uuenduse tulemusel tekkinud puistud (võsa), kuid need ei ole männisinelasele sobilikud.

Suurim hulk männisinelasele sobivaid asustatud surnud puud leiti 40-60 aasta vanustes männikutes. Samuti on väga oluline metsamassiivide suurus, metsade majandamise ekstensiivsus ja kaugus inimasustusest. Väikestes isoleeritud metsades teda leitud ei ole.

2023. a moodustati Malluste looduskaitseala, mille üheks kaitseväärtuseks on just männisinelane (viimased kinnitatud andmed aastast 2019 – rahuldav, elupaika negatiivselt mõjutanud 2016. a torm). Ala jääb EELISes olevast männisinelase püsielupaigast u 200 m lõuna poole ja selle puhul on tegemist oluliselt suurema metsamassiiviga (75,6 ha) kui praegu registreeritud kantud püsielupaik (2,7 ha).

¹ „Eremiitpõrnika (*Osmoderma barnabita*) kaitse tegevuskava“. Kinnitatud Keskkonna ameti pea direktori 22.10.2018 kk nr 1-1/18/280

² <https://natura2000.eea.europa.eu/Natura2000/SDF.aspx?site=EE0080430>

³ Männisinelase (*Boros Schneideri*) kaitse tegevuskava eelnõu, 2015

Vajalik on kaaluda männisinelase püsielupaiga kaitse alt väljaarvamist ning samuti teha ettepanek Koikküla loodusala piiri muutmiseks. Ühtlasi tuleb kaaluda, kas Malluste männikute looduskaitseala võiks arvata Koikküla loodusala koosseisu.

Kõik eremiitpõrnika tänapäeval asustatud elupaigad jäävad Koiva jõgikonda. Liigitegevuskava järgi on liik levinud vähestes kohtades Valga maakonnas Koiva jõe valgjalal Eesti lõunapiiril. Samuti on liigitegevuskavas märgitud, et 2017. a leiti püsielupaiga alalt 1 kookon valmikutega. Oluline on teadaolevaid leiukohti aeg-ajalt seirata ning samuti potentsiaalsete uute leiukohtade kaardistamine.

2. Kaitseväärtused ja kaitse eesmärgid

Loodusala looduskaitsetised väärtused on Euroopa Liidu Loodusdirektiivi II ja IV lissasse kantud eremiitpõrnikas (*Osmoderma barnabita*) ja Loodusdirektiivi II lissasse kantud männisinlane (*Boros schneideri*). Ühtlasi kuuluvad mõlemad LKS järgi II kaitsekategooriasse. Punase Raamatu 2017. a hindamise järgi on männisinlane väljasuremisohus ja eremiitpõrnikas kriitilises seisundis olev liik.

Tabelis 1 võetakse kokku Koikküla loodusala kaitseväärtuste hoidmisega seotud kaitse-eesmärgid, soodsa looduskaitsetise seisundi saavutamist või hoidmist mõjutavad tegurid ning nende ärahoidmiseks või leevendamiseks ettenähtavad meetmed ning kaitsetegevuse oodatavad tulemused kaitsekorralduskava perspektiivis. Liikide elupaikade soodsa seisundi saavutamise või hoidmise tarvis seatavad (hooldamise ja taastamise) meetmed on seatud vastavalt liikide kaitse tegevuskavadele, kui ei ole tabelis märgitud teisiti. Kavad on Keskkonnaameti kodulehelt (kui ei ole märgitud teisiti) ja viited on lisatud kasutatud andmeallikate nimekirja.

Tabel 1. Koikküla loodusala kaitseväärtuste koondtabel.

Kaitseväärtus ⁴	Seisund ⁵	Kaitse eesmärk ⁶	Mõjutegurid	Meetmed	Oodatav tulemus ⁷	Märkused
Natura eesmärgid						
Eremitpõrnikas (<i>Osmoderma barnabita</i>) LKS – II, KE – jah, LoD – II, IV, LoA – jah	Alal on teada potentsiaalsed haudepuud ⁸	andmete täpsustamine (inventuur) 3,5 ha ulatuses	<ul style="list-style-type: none"> • Populatsioonide killustumine • Alleedel nn ohtlike (haiged ja õõnsustega) puude kõrvaldamine 	Teadaolevates leiukohtades erinevate tegevuste (allepuude hooldustööd, tee-ehituse ja hooldusega seotud küsimused jms) kooskõlastamine ja vajadusel kohapealsete soovitude andmine	Liik on alal esindatud	Püsielupaigana on piiritletud vahtraallee vahetult maantee servas.
Männiselane (<i>Boros schneideri</i>) LKS – II, KE – jah, LoD – II, LoA – jah	<ul style="list-style-type: none"> • Männiselase püsielupaik hävis 2016. aastal tormis • 2023. aastal moodustati Malluste LKA, kus üheks kaitse-eesmärgiks on männiselane 	andmete täpsustamine (inventuur) 3,5 ha ulatuses	<ul style="list-style-type: none"> • Raied liigi elupaigas • Vanade (surnud) kaskede kõrvaldamine 	Teadaolevates leiukohtades erinevate tegevuste (raied, erinevad hooldustööd jms) kooskõlastamine ja vajadusel kohapealsete soovitude andmine. Selleks vajalik tellida eksperthinnang. Kaaluda ala kaitsekorra muutmist	Liik on alal esindatud	Kuna praegu kaitse all olev püsielupaik on hävinud, moodustada vajadusel (eksperthinnangu tulemusel) uus püsielupaik liigile sobilikumasse kohta või kaaluda Koikküla LA piiri muutmist selliselt, et ala koosseisu kuuluks ka Malluste männikute LKA.

⁴ LKS kaitseka teooria looduskaitseseaduse alusel
KE (jah/ei) – on või ei ole kaitstava ala kaitse-eesmärk;
LoD – loodusdirektiivi lisa number;
LoA (jah/ei) – on või ei ole loodusala kaitse-eesmärk;
LiA (jah/ei) – on või ei ole linnuala kaitse-eesmärk;
LiD – linnudirektiivi lisa number.

⁵ Liigi seisund

⁶ Kaitse-eesmärk seatakse aastaks 2050

⁷ Oodatav tulemus seatakse aastaks 2050 ja tulemuslikkust hinnatakse iga 10 aasta tagant

⁸ Liigi tegevuskaava koostamise aluseks olnud andmed aastast 2017

3. Kavandatavad kaitsekorralduslikud tegevused

Vajalike tegevuste tabelisse (tabel 2) on koondatud tööd, mis on vajalikud kaitse eesmärkide saavutamiseks, tabelit võidakse tulevikus täiendada.

Tabelis on tegevused jaotatud vastavalt tegevuse olulisusele järgmistesse prioriteetsusklassidesse:

- 1) esimene prioriteet – hädavajalik tegevus, milleta kaitse eesmärkide täitmine planeeritavas ajavahemikus on võimatu, see on kaitseväärtuste säilimisele ja toimiva ohuteguri kõrvaldamisele suunatud tegevus (taastamine, taasloomine); kaitsekorralduse tulemuslikkuse hindamiseks vajalik tegevus (inventeerimine);
- 2) teine prioriteet – vajalik tegevus, mis on suunatud väärtuste taastamisele ja potentsiaalsete ohutegurite kõrvaldamisele;
- 3) kolmas prioriteet – soovituslik tegevus ehk tegevus, mis aitab kaudselt kaasa väärtuste säilimisele ja taastamisele ning ohutegurite kõrvaldamisele (infotahvlid, külastustaristu).

Tabel 2. Vajalikud tegevused aastaks 2033.

Jrk	Tegevuse nimetus	Maht	Tegevuse tüüp	Korraldaja	Prioriteet	Ajagraafik
Inventuurid, uuringud						
1	Eremitpõrnika ja männisinelase inventuur	3,5 ha	Inventuur	KeA	I	2025
2	Eksperthinnang eremitepõrnika seisundi kohta piirkonnas	1	Hinnang	KeA	I	2025
Kavad, eeskirjad						
3	Kaitsekorralduskava andmete üle vaatamine ja vajadusel uuendamine		Tegevuskava	KeA	I	1 kord kümne aasta jooksul
4	Kaitsekorralduskava tulemuslikkuse hindamine		Tegevuskava	KeA	I	1 kord kümne aasta jooksul
5	Kaitsekorra ja kaitse-eesmärkide muutmine		Kaitsekorra muutmine	KeA	I	2027

Kasutatud andmeallikad

- EELIS (Eesti looduse infosüsteem), Keskkonnaagentuur
- Looduskaitse seadus <https://www.riigiteataja.ee/akt/107032023078?leiaKehtiv>
- Keskkonnaministri 06.05.2005. a määrus nr 34 „Männisinelase ja eremiitpõrnika püsielupaikade kaitse alla võtmine ja kaitse-eeskiri“
<https://www.riigiteataja.ee/akt/13299662?leiaKehtiv>
- VV 05.08.2004. a korraldus nr 615 „Euroopa Komisjonile esitatav Natura 2000 võrgustiku alade nimekiri“
<https://www.riigiteataja.ee/akt/304042017006?leiaKehtiv>
- Natura Standardandmebaas <https://natura2000.eea.europa.eu/>
- Keskkonnaportaal <https://register.keskkonnaportaal.ee/register/internationally-important-area/8950271>
- Keskkonnaministri 02.11.2022. a määrus nr 50 „Kaitsekorralduskava koostamise ja kinnitamise kord ning kaitsekorralduskava kinnitaja määramine“
<https://www.riigiteataja.ee/akt/13305116?leiaKehtiv>
- Eremiitpõrnika (*Osmoderma barnabita*) kaitse tegevuskava (kinnitatud 22.10.2018)
<https://pilv.envir.ee/index.php/s/7i5MKGRrkTqXK6r?dir=undefined&path=%2FLoomad%2FSelgrootud&openfile=3686>
- Männisinelase (*Boros Schneideri*) kaitse tegevuskava (eelnõu aastast 2015)